

Rada do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości

Przewodniczący Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości
dn. 26 sierpnia 2026 r. w Warszawie,
Ministerstwo Sprawiedliwości, Aleje Ujazdowskie 11

Stanowisko Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (UD449)

W odpowiedzi na pismo Pani Minister Marii Ejchart, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (DL-IV.460.31.2026) z dnia 13 sierpnia 2026 r., skierowane do Przewodniczącego Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości z prośbą o zgłoszenie ewentualnych uwag do projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, przedstawia się następujące stanowisko:

I. Ocena ogólna projektu

Rada do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości pozytywnie ocenia zasadniczy kierunek projektowanej nowelizacji oraz, z zastrzeżeniem uwag przedstawionych w dalszej części niniejszego stanowiska, pozytywnie opiniuje przyjęte w projekcie ustawy rozwiązania dotyczące w szczególności:

1. **zastąpienia ustawowego określenia „ławnik” określeniem „sędzia społeczny”,** podkreślającego rzeczywistą ustrojową rolę obywatela jako pełnoprawnego członka składu orzekającego;
2. **reformy systemu wyboru sędziów społecznych,** w tym wprowadzenia corocznych wyborów, zmiany zasad i terminów zgłaszania kandydatów, obowiązku ich osobistego wysłuchania i przeprowadzenia rozmowy przez zespół opiniujący, obowiązku pisemnego uzasadnienia negatywnej opinii o kandydacie oraz poszerzenia składu zespołu opiniującego o przedstawicieli środowiska sędziowskiego, sędziów społecznych i organizacji społecznych;
3. **wzmocnienia współdziałania prezesów sądów z radami sędziów społecznych** oraz zapewnienia tym radom odpowiednich warunków wykonywania ich zadań;
4. **wzmocnienia relacji pomiędzy sądami a samorządem terytorialnym,** w szczególności przez wprowadzenie obowiązku corocznego przedstawiania informacji o funkcjonowaniu sądu, obejmującej również zagadnienia dotyczące sędziów społecznych;
5. **doprecyzowania katalogu zawodów, funkcji i rodzajów aktywności niepołączalnych z wykonywaniem obowiązków sędziego społecznego,** służącego ochronie niezależności i bezstronności osób uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości;

6. uregulowania zasad przydzielania sędziów społecznych do wydziałów sądu oraz wyposażenia ich w legitymacje służbowe, wyraźnie potwierdzające ich status i sąd, w którym wykonują powierzone obowiązki;
7. zwiększenia z 12 do 20 liczby dni w roku, w których sędzia społeczny może być wyznaczony do udziału w rozprawach, co odpowiada potrzebie stworzenia warunków do bardziej realnego udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości;
8. podwyższenia wysokości rekompensaty pieniężnej przysługującej sędziom społecznym za wykonywanie czynności określonych w ustawie, stanowiącego istotny krok w kierunku bardziej adekwatnego uwzględnienia nakładu czasu i strat ponoszonych przez obywateli uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości;
9. wprowadzenia środków odwoławczych od niektórych decyzji prezesa sądu dotyczących sędziów społecznych, w szczególności od decyzji o zmianie przydziału do wydziału oraz od decyzji wydawanych w sprawach dotyczących należności przysługujących sędziemu społecznemu;
10. wzmocnienia i uporządkowania samorządu sędziów społecznych, w tym określenia pozycji rady sędziów społecznych oraz rozszerzenia jej zadań związanych z reprezentowaniem środowiska, współdziałaniem z prezesem sądu, integracją sędziów społecznych oraz podejmowaniem działań edukacyjnych i informacyjnych;
11. ustanowienia Dnia Sędziego Społecznego oraz Medalu „Za zasługi na rzecz udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości”, jako rozwiązań służących podkreśleniu społecznego i ustrojowego znaczenia udziału obywateli w sądownictwie.

Znaczna część wskazanych rozwiązań odpowiada rekomendacjom formułowanym przez Radę w dotychczas przyjętych uchwałach i pozostaje zgodna z konsekwentnie wspieranym przez nią kierunkiem zmian zmierzających do budowy obywatelskiego wymiaru sprawiedliwości, wzmocnienia pozycji sędziów społecznych oraz stworzenia lepszych warunków do rzeczywistego i odpowiedzialnego udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Rada podziela przy tym wyrażone w uzasadnieniu projektu założenie, że obecny model nie wykorzystuje w pełni potencjału udziału czynnika społecznego, a dalszy rozwój tej instytucji powinien zmierzać do jej upodmiotowienia oraz zwiększenia jej znaczenia ustrojowego i społecznego.

Jednocześnie Rada wskazuje na trzy zagadnienia, które w jej ocenie wymagają ponownego rozważenia lub uzupełnienia na obecnym etapie prac legislacyjnych: zasady organizacji i finansowania szkoleń sędziów społecznych, objęcie rekompensatą czasu niezbędnego do zapoznania się z aktami sprawy oraz regulację dotyczącą granic wieku osób mogących uczestniczyć w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako sędziowie społeczni. W odniesieniu do tych zagadnień Rada podtrzymuje rekomendacje sformułowane w uchwale nr 5/2025 z

dnia 13 maja 2025 r., dotyczącej wprowadzenia obowiązkowych szkoleń dla sędziów społecznych wraz z rekompensatą za udział w szkoleniach, w **uchwale nr 4(24)/2026 z dnia 23 marca 2026 r.**, dotyczącej wprowadzenia rekompensaty za czas poświęcony przez sędziów społecznych na zapoznanie się z aktami sprawy, oraz w **uchwale nr 3(23)/2026 z dnia 23 marca 2026 r.**, dotyczącej zmiany granic wieku osób mogących uczestniczyć jako sędziowie społeczni w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

II. Szkolenia sędziów społecznych

Rada zdecydowanie popiera ideę stworzenia trwałego i systemowego modelu szkolenia sędziów społecznych. Dała temu wyraz w uchwale nr 5/2025 z dnia 13 maja 2025 r., w której rekomendowała wprowadzenie czterech obowiązkowych szkoleń dla sędziów społecznych rocznie wraz z zapewnieniem rekompensaty za udział w tych szkoleniach, przy czym wysokość rekompensaty za jedno szkolenie miałaby wynosić 1/4 stawki rekompensaty za jeden dzień pełnienia obowiązków sędziego społecznego.

Rada krytycznie ocenia jednak rozwiązanie zawarte w opiniowanym projekcie ustawy, zgodnie z którym udział sędziego społecznego w szkoleniu miałby mieć charakter obowiązkowy, a jednocześnie szkolenie nie zostałoby zaliczone do czynności wykonywanych w sądzie, za które sędziemu społecznemu przysługuje rekompensata, o której mowa w art. 172 § 3 i 4 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych. W przypadku sędziów społecznych czynnych zawodowo prowadziłoby to do sytuacji, w której udział w obowiązkowym szkoleniu wymagałby zwolnienia z pracy i wiązałby się z utratą wynagrodzenia, bez jednoczesnego uzyskania rekompensaty. W istocie koszt obowiązku nałożonego ustawowo zostałby więc przerzucony na samego sędziego społecznego.

Rozwiązanie takie może szczególnie zniechęcać do kandydowania osoby aktywne zawodowo, a tym samym osłabiać społecznie reprezentatywny charakter instytucji sędziego społecznego. Jest to istotne również z punktu widzenia szerszego celu reformy: udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości powinien być dostępny nie tylko dla osób dysponujących znaczną swobodą czasową, ale również dla osób pozostających w zatrudnieniu, prowadzących działalność zawodową i reprezentujących różne grupy społeczne oraz pokolenia.

Z tych powodów Rada podtrzymuje docelową rekomendację dotyczącą stworzenia systemu obejmującego cztery obowiązkowe szkolenia dla sędziów społecznych rocznie, połączone z prawem do rekompensaty za czas przeznaczony na ich odbycie. Do czasu stworzenia podstaw prawnych umożliwiających realizację tego rozwiązania Rada **rekomenduje jednak rezygnację z nadawania szkoleniom charakteru obowiązkowego.**

Równocześnie Rada rekomenduje, aby obowiązek organizowania szkoleń został nałożony na podmioty odpowiedzialne za stworzenie sędziom społecznym

rzeczywistej możliwości podnoszenia wiedzy i kompetencji. W związku z powyższym Rada rekomenduje nadanie art. 171a następującego brzmienia:

„Art. 171a. Prezes sądu organizuje co najmniej cztery szkolenia rocznie dla sędziów społecznych danego sądu.”

Rada nie widzi również przeszkód, aby krąg podmiotów zobowiązanych do organizowania szkoleń został rozszerzony o Ministra Sprawiedliwości oraz jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Sprawiedliwości albo przez niego nadzorowane.

Warto przy tym podkreślić, że proponowane rozwiązanie nie wiąże się z nałożeniem na prezesów sądów nowego rodzaju obowiązku. Zgodnie z § 30 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia - Regulamin urzędowania sądów powszechnych, prezes sądu, wykonując czynności w zakresie działalności administracyjnej sądu, organizuje szkolenia, w tym szkolenia dla ławników. Proponowana regulacja ustawowa wzmacnia zatem istniejący już obowiązek, nadaje mu wyraźniejszą podstawę ustawową i określa minimalną częstotliwość jego realizacji. Ma to szczególne znaczenie wobec faktu, że w praktyce obowiązek ten w wielu sądach nie jest realizowany albo nie jest realizowany w sposób systematyczny.

Rozwiązanie takie pozwoli rozpocząć budowę trwałego i powszechnego systemu szkolenia sędziów społecznych, nie obciążając jednocześnie ich samych finansowymi konsekwencjami uczestnictwa w szkoleniach. Stworzy również podstawę do dalszego rozwoju tego systemu oraz - po zapewnieniu odpowiednich mechanizmów rekompensaty - nadania szkoleniom charakteru obowiązkowego.

III. Rekompensata za czas poświęcony na zapoznanie się z aktami sprawy

Rada podtrzymuje rekomendację sformułowaną w uchwale nr 4(24)/2026 z dnia 23 marca 2026 r., dotyczącą objęcia rekompensatą pieniężną czasu poświęconego przez sędziego społecznego na zapoznanie się z aktami sprawy w zakresie i czasie niezbędnym do udziału w jej rozpoznaniu. Rada rekomendowała wówczas zmianę art. 172 § 3 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych poprzez dodanie do katalogu czynności objętych rekompensatą czynności polegającej na zapoznaniu się z aktami sprawy w zakresie niezbędnym do udziału w jej rozpoznaniu.

Zapoznanie się z aktami sprawy nie jest czynnością uboczną, techniczną ani wyłącznie organizacyjną. Stanowi element przygotowania sędziego społecznego jako członka składu orzekającego do świadomego i odpowiedzialnego udziału w rozpoznaniu sprawy. Sędzia społeczny powinien móc rzeczywiście uczestniczyć w rozprawie lub posiedzeniu, śledzić tok postępowania dowodowego, zadawać pytania, oceniać znaczenie przeprowadzanych dowodów oraz brać udział w naradzie nad rozstrzygnięciem. Realizacja tych obowiązków wymaga uprzedniego zapoznania się z materiałem sprawy w zakresie koniecznym do jej rozpoznania.

Brak stworzenia warunków do rzeczywistego zapoznania się z aktami może prowadzić do sprowadzenia udziału sędziego społecznego do obecności formalnej, zamiast realnego współuczestnictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Jest

to szczególnie istotne w świetle pozycji sędziego społecznego w składzie orzekającym: w zakresie orzekania sędzia społeczny jest niezawisły i współuczestniczy w ocenie materiału, na podstawie którego zapada rozstrzygnięcie. Odpowiedzialności tej nie da się wykonywać w sposób rzeczywisty bez odpowiedniego przygotowania do sprawy.

Za uwzględnieniem tej czynności w mechanizmie rekompensaty przemawia również wykładnia systemowa. Przepisy postępowania karnego i cywilnego nakładają na skład orzekający obowiązek oceny całokształtu materiału i wszechstronnego rozważenia dowodów. Jeżeli w rozpoznaniu sprawy uczestniczy sędzia społeczny, wymagania te odnoszą się również do niego jako członka składu. Rekomendowana zmiana nie tworzy więc nowej kompetencji procesowej, lecz dostosowuje regulację dotyczącą rekompensaty do rzeczywistego zakresu obowiązków już wykonywanych przez sędziów społecznych.

Rada podkreśla jednocześnie, że rekompensata nie powinna obejmować dowolnie deklarowanego czasu przeznaczonego na lekturę akt. Powinna dotyczyć czasu rzeczywiście poświęconego na zapoznanie się z aktami w zakresie i czasie niezbędnym do udziału w rozpoznaniu konkretnej sprawy. Takie ujęcie pozwala powiązać rekompensatę z rzeczywistymi potrzebami postępowania i jednocześnie zapobiega nieuzasadnionemu rozliczaniu czasu.

W ocenie Rady obecna nowelizacja stwarza właściwą okazję do uwzględnienia tej rekomendacji. Jeżeli projekt ma wzmacniać pozycję sędziów społecznych i nadawać ich udziałowi w orzekaniu bardziej rzeczywisty charakter, mechanizm rekompensaty powinien obejmować także czas koniecznego przygotowania do udziału w sprawie, a nie wyłącznie obecność na rozprawie, posiedzeniu lub naradzie.

IV. Kryterium wieku sędziów społecznych - potrzeba poszerzenia społecznej reprezentacji

1. Potrzeba poszerzenia kręgu osób mogących pełnić mandat sędziego społecznego

Rada podtrzymuje kierunek rekomendacji przyjętej w uchwale nr 3(23)/2026 z dnia 23 marca 2026 r., dotyczącej obniżenia dolnej granicy wieku kandydata na sędziego społecznego oraz podwyższenia górnej granicy wieku. U podstaw tej rekomendacji leży nie preferencja dla określonego pokolenia, lecz dążenie do możliwie szerokiego, inkluzywnego i społecznie reprezentatywnego udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Instytucja sędziego społecznego powinna w możliwie pełnym stopniu odzwierciedlać pluralizm doświadczeń współczesnego społeczeństwa. Obniżenie dolnej granicy wieku z 30 do 26 lat otworzyłoby możliwość udziału w orzekaniu szerszej grupie młodszych obywateli, którzy mogą już posiadać odpowiedni poziom dojrzałości społecznej, wykształcenie, doświadczenie zawodowe lub obywatelskie oraz kompetencje niezbędne do odpowiedzialnego uczestnictwa w rozpoznawaniu

spraw. Nie oznaczałoby to obniżenia wymagań stawianych kandydatom, ponieważ nadal musieliby oni spełniać pozostałe ustawowe przesłanki dotyczące m.in. nieskazitelnego charakteru, korzystania z pełni praw cywilnych i obywatelskich, wykształcenia, związku z lokalną wspólnotą oraz zdolności zdrowotnej do wykonywania obowiązków sędziego społecznego.

Podobne względy przemawiają za poszerzeniem możliwości udziału osób starszych. Wydłużający się okres aktywności zawodowej i społecznej, zmiany demograficzne oraz rosnące zaangażowanie obywatelskie osób w wieku senioralnym powodują, że automatyczne wyłączenie z możliwości kandydowania wyłącznie ze względu na ukończenie określonego wieku może prowadzić do utraty istotnego kapitału społecznego. Osoby starsze wnoszą do składu orzekającego doświadczenie życiowe, zawodowe i społeczne, dojrzałość oraz perspektywę kształtowaną przez wieloletni udział w życiu publicznym i zawodowym. Z kolei obecność osób młodszych pozwala włączać doświadczenia i perspektywy tych grup społecznych, które w obecnym modelu są słabiej reprezentowane.

Tak rozumiana zmiana granic wieku służyłaby zatem wzmocnieniu międzypokoleniowego charakteru sądownictwa obywatelskiego. Łączenie w składach orzekających energii i aktualnych doświadczeń młodszych obywateli z wiedzą praktyczną i dojrzałością osób starszych może zwiększać społeczną reprezentatywność wymiaru sprawiedliwości, a w konsekwencji sprzyjać jego legitymizacji i zaufaniu społecznemu.

Szczególne znaczenie ma przy tym fakt, że obowiązujące przepisy nie opierają oceny zdolności kandydata do wykonywania obowiązków ławnika wyłącznie na wieku. Art. 158 § 1 pkt 6 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych wymaga, aby kandydat był zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków ławnika, a do zgłoszenia kandydata dołącza się zaświadczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań do wykonywania obowiązków ławnika. Ustawodawca dysponuje więc instrumentem indywidualnej oceny stanu zdrowia konkretnej osoby. Przemawia to za ostrożnością w traktowaniu sztywnej granicy wieku jako samoistnego i wystarczającego kryterium wykluczającego możliwość dalszego udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

2. Dalsze orzekanie przez sędziów po 65. roku życia w zmniejszonym wymiarze

Na szczególną uwagę zasługuje kierunek równolegle procedowanych zmian dotyczących dalszego pełnienia służby sędziowskiej po osiągnięciu wieku uprawniającego do przejścia w stan spoczynku, przyjęty w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2867). Obowiązujący model uzależnia dalsze zajmowanie stanowiska po ukończeniu 65. roku życia nie tylko od woli sędziego i pozytywnej oceny jego stanu zdrowia, lecz także od zgody Krajowej Rady Sądownictwa. Projekt zmierza natomiast do odejścia od tego elementu zewnętrznej oceny zasadności dalszego orzekania.

Projektowany art. 69 zakłada, że sędzia, który chce nadal orzekać po ukończeniu 65. roku życia, składa oświadczenie o woli dalszego zajmowania stanowiska i przedstawia zaświadczenie stwierdzające, że jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do dalszego pełnienia obowiązków sędziego. W uzasadnieniu projektu kierunek tej zmiany opisano jako uzależnienie możliwości dalszego orzekania przez sędziów, którzy osiągnęli wiek uprawniający do przejścia w stan spoczynku, wyłącznie od ich indywidualnej decyzji oraz możliwości dalszego pełnienia obowiązków sędziowskich ocenianej przez właściwego specjalistę z zakresu medycyny, bez prawa ingerencji w tym zakresie przez jakikolwiek organ.

Uzasadnienie projektu wskazuje ponadto, że jeżeli sędzia przedstawia zaświadczenie lekarskie potwierdzające dalszą zdolność do pełnienia obowiązków, nie zachodzi potrzeba poddawania dodatkowej ocenie zasadności jego woli dalszego wykonywania obowiązków służbowych. Projektodawca przyjmuje więc rozwiązanie, w którym osiągnięcie określonego wieku nie prowadzi automatycznie do wyłączenia z aktywności orzeczniczej, lecz uruchamia mechanizm oparty na indywidualnej decyzji zainteresowanego oraz ocenie jego rzeczywistego stanu zdrowia.

Istotne jest również to, że projekt przewiduje możliwość dostosowania zakresu obciążenia do indywidualnych możliwości starszego sędziego. Sędzia, który zdecydował się na dalsze orzekanie, może wnioskować o zmniejszenie udziału w przydziale spraw o 25%, 50% albo 75%. W uzasadnieniu rozwiązanie to przedstawiono jako odpowiedź na sytuację sędziów, którzy z uwagi na wiek i wysiłek związany z pełnieniem służby mogą nie być już zdolni do orzekania w dotychczasowym wymiarze, pozostając jednak osobami, których wiedza i doświadczenie nadal mają istotną wartość dla wymiaru sprawiedliwości. Z punktu widzenia przyjętej filozofii regulacji jest to rozwiązanie znamienne: ewentualne zmniejszenie możliwości wynikające z wieku ma prowadzić do proporcjonalnego dostosowania obciążenia, a nie do automatycznego wyłączenia z dalszej aktywności. Nawet przy maksymalnym przewidzianym w projekcie zmniejszeniu udziału w przydziale spraw o 75% sędzia pozostaje w stanie czynnym i przez cały rok uczestniczy w przydziale spraw na poziomie 25% zwykłego wymiaru. Nie jest oczywiście możliwe proste matematyczne przeliczenie tego rozwiązania na liczbę dni pracy, ponieważ czas pracy sędziego jest określony wymiarem jego zadań. Porównanie skali obciążeń ma jednak znaczenie kierunkowe. W analizowanym projekcie ustawy dotyczącym sędziów społecznych ich udział w wykonywaniu zadań orzeczniczych ograniczony jest do zaledwie 20 dni w roku, a więc przeciętnie do mniej niż dwóch dni w miesiącu. Obciążenie sędziego społecznego jest zatem nieporównanie mniejsze niż stałe wykonywanie przez cały rok choćby 25% zadań zawodowego sędziego.

Jeżeli zatem w odniesieniu do sędziów zawodowych proponuje się obecnie rozwiązania służące utrzymaniu ich aktywności orzeczniczej w starszym wieku, oparte na indywidualnej decyzji, medycznej ocenie rzeczywistej zdolności do pełnienia obowiązków i możliwości daleko idącego dostosowania obciążenia, to ten

sam kierunek legislacyjnego myślenia powinien zostać uwzględniony przy ocenie granic wieku sędziów społecznych. Tym bardziej że w przypadku kandydatów na sędziów społecznych również istnieje ustawowy mechanizm indywidualnej oceny zdolności zdrowotnej, a zakres ich rocznego obciążenia jest znacznie mniejszy.

3. Powierzenie czynności sędziom w stanie spoczynku bez ograniczenia wieku

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę także na projektowany art. 105 § 2 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, zawarty w druku sejmowym nr 2867. Przewiduje on możliwość powierzenia sędziemu w stanie spoczynku, za jego zgodą, pełnienia czynności administracyjnych w Ministerstwie Sprawiedliwości, funkcji rzecznika dyscyplinarnego Ministra Sprawiedliwości, sędziego wizytatora w sądzie albo koordynatora do spraw mediacji. Projektodawca nie przewidział w odniesieniu do podejmowania tej aktywności górnej granicy wieku.

W uzasadnieniu projektu wskazano wprost, że „zważywszy na powszechnie wydłużający się czas aktywności zawodowej obywateli oraz coraz większy poziom zatrudnienia osób w wieku senioralnym, w pełni uzasadnione pozostaje, aby niezależnie od wieku doświadczeni sędziowie w stanie spoczynku mogli nie tylko pełnić funkcje sędziów wizytatorów w sądach oraz koordynatorów do spraw mediacji, ale również wspierać Ministerstwo Sprawiedliwości”. Przyjęte rozwiązanie opiera się zatem na założeniu, że samo przekroczenie 70. roku życia nie stanowi wystarczającej podstawy do przyjęcia utraty zdolności do wykonywania odpowiedzialnych i wymagających wysokich kompetencji zadań.

Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do sędziów społecznych, ponieważ - jak wskazano wyżej - do zgłoszenia kandydata wymagane jest dołączenie zaświadczenia lekarskiego stwierdzającego brak przeciwwskazań do wykonywania obowiązków sędziego społecznego. Zdolność konkretnej osoby do ich wykonywania podlega zatem indywidualnej ocenie ze względu na stan zdrowia, niezależnie od samego kryterium wieku.

Jakkolwiek wskazane wyżej czynności powierzane sędziom w stanie spoczynku nie obejmują orzekania, są to niewątpliwie zadania odpowiedzialne i wymagające, często wiążące się ze znacznym obciążeniem czasowym, co tym bardziej pozwala odnieść przyjęte przez projektodawcę założenie do sędziów społecznych, których udział w wykonywaniu zadań orzeczniczych w analizowanym projekcie ustawy ograniczony jest do zaledwie 20 dni w roku.

4. Proponowany pierwszy krok w obecnej nowelizacji

Zdaniem Rady projektowana ustawa powinna stać się okazją do podjęcia przynajmniej pierwszego kroku w kierunku poszerzenia granic wieku osób mogących pełnić obowiązki sędziego społecznego. Rada podtrzymuje kierunkową rekomendację wyrażoną w uchwale nr 3(23)/2026, zgodnie z którą docelowo należy stworzyć regulację pozwalającą na udział sędziów społecznych w sprawowaniu

wymiaru sprawiedliwości do 75. roku życia, z uwzględnieniem specyfiki spraw karnych i zasady kontynuacji udziału sędziego społecznego w sprawach rozpoczętych wcześniej z jego udziałem.

W ramach obecnie procedowanej nowelizacji rozwiązaniem ostrożnym, a zarazem odpowiadającym przedstawionemu wyżej kierunkowi zmian, byłoby obniżenie dolnej granicy wieku kandydata na sędziego społecznego z 30 do 26 lat oraz podwyższenie o dwa lata górnej granicy wieku, do którego kandydat może zostać wybrany na sędziego społecznego, poprzez przyjęcie w art. 158 § 1 pkt 5 kryterium „nie przekroczył 72 lat”. Konsekwencją tej zmiany powinno być również odpowiednie podwyższenie przewidzianej w projektowanym art. 165 § 2 granicy wieku, z osiągnięciem której kończy się kadencja sędziego społecznego, z 74 do 75 lat.

Należy przy tym uwzględnić specyfikę wyborów sędziów społecznych. Zgłoszenia kandydatów w wyborach na kolejną kadencję następują w roku poprzedzającym jej rozpoczęcie, a kadencja sędziów społecznych trwa cztery lata. W konsekwencji osoba spełniająca w chwili zgłoszenia podwyższone kryterium wieku mogłaby w praktyce wykonywać obowiązki sędziego społecznego do ukończenia 75. roku życia.

Takie rozwiązanie nie oznaczałoby rezygnacji z ustawowej granicy wieku, lecz jej umiarkowane przesunięcie. Pozwoliłoby zarazem zweryfikować w praktyce funkcjonowanie szerszego udziału osób starszych w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Byłoby ono spójne z przyjmowanym obecnie w odniesieniu do sędziów założeniem, że sam wiek nie powinien automatycznie przesądzać o zdolności do wykonywania odpowiedzialnych zadań, zwłaszcza gdy zdolność konkretnej osoby jest dodatkowo indywidualnie oceniana ze względu na stan zdrowia.

Jednoczesne obniżenie dolnej granicy wieku do 26 lat i umiarkowane podniesienie górnej granicy wieku wyrażałoby zasadniczy cel rekomendacji Rady: nie rozszerzenie udziału jednej wybranej grupy, lecz otwarcie instytucji sędziego społecznego na szersze spektrum obywateli. Reformowanie obywatelskiego wymiaru sprawiedliwości powinno zmierzać do tego, aby w składach orzekających mogły spotykać się różne doświadczenia pokoleniowe, zawodowe i społeczne, przy zachowaniu jednakowych wymagań dotyczących odpowiedzialności, nieskazitelnego charakteru i rzeczywistej zdolności do wykonywania obowiązków.

V. Konkluzje i rekomendacje

Rada do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości raz jeszcze pozytywnie opiniuje zasadniczy kierunek oraz rozwiązania zawarte w przedstawionym projekcie ustawy, wyrażając jednocześnie nadzieję, że stanowią one pierwszy etap szerszego i konsekwentnego procesu budowania obywatelskiego wymiaru sprawiedliwości.

W ramach dalszych prac nad projektem Rada rekomenduje w szczególności:

1. rezygnację - do czasu stworzenia mechanizmu rekompensaty - z obowiązkowego charakteru szkoleń dla sędziów społecznych oraz przyjęcie rozwiązania zobowiązującego prezesa sądu do organizowania co najmniej czterech szkoleń rocznie dla sędziów społecznych danego sądu;
2. objęcie rekompensatą pieniężną czasu rzeczywiście poświęconego przez sędziego społecznego na zapoznanie się z aktami sprawy w zakresie i czasie niezbędnym do udziału w jej rozpoznaniu;
3. obniżenie dolnej granicy wieku kandydata na sędziego społecznego z 30 do 26 lat oraz - jako pierwszego kroku w kierunku realizacji rekomendacji Rady dotyczącej szerszego udziału osób starszych - podwyższenie górnej granicy wieku kandydata z 70 do 72 lat oraz podwyższenie przewidzianej w projektowanym art. 165 § 2 granicy wieku zakończenia kadencji sędziego społecznego z 74 do 75 lat;
4. kontynuowanie dalszych prac nad rozwiązaniami wzmacniającymi realny udział sędziów społecznych w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, w tym nad poszerzaniem zakresu spraw rozpoznawanych z udziałem sędziów społecznych oraz nad stworzeniem trwałego systemu ich przygotowania i szkolenia.

Dopiero konsekwentne połączenie wzmocnienia statusu sędziów społecznych, stworzenia systemu ich przygotowania i szkolenia, zapewnienia odpowiednich warunków wykonywania obowiązków oraz poszerzenia społecznej reprezentatywności i zakresu ich udziału w orzekaniu pozwoli nadać pojęciu obywatelskiego wymiaru sprawiedliwości pełny, instytucjonalny wymiar.

prof. UAM dr hab. Piotr W. Juchacz

Przewodniczący Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości